

УПРАВЛІННЯ В НАФТОГАЗОВОМУ КОМПЛЕКСІ

УДК 332.242

АНАЛІЗ ХАРАКТЕРИСТИК НАФТОГАЗОТРАНСПОРТНОГО
КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРОБЛЕМ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНИМ
ВИКОРИСТАННЯМ

Ісаєва І. М.

Анотація. На основі порівняльного аналізу світових країн-лідерів в галузі використання трубопровідного транспорту в системі національного господарства продемонстровано, що Україна, займаючи 4-те місце в світі за основними його показниками, використовує його недостатньо ефективно. Причиною такої ситуації є незадовільний стан державного регулювання та управління діяльністю газотранспортних систем. Сформульовано рекомендації щодо шляхів удосконалення впливу органів державного управління на ситуацію в галузі.

Ключові слова: нафта, газ, трубопровідний транспорт, держава, галузь, регулювання, управління, ефект, економіка, євроінтеграція.

Abstract. Based on a comparative analysis of world's leading countries in the field of pipeline transportation in the system of national economy, it has been demonstrated that Ukraine, taking 4th place in the world for the basic parameters of its pipeline transportation system, uses it inefficiently. The reason for this is the poor state of government regulation and management of gas transportation systems. Recommendations on how to improve the impact of the government on the situation in the industry have been formulated.

Keywords: oil, gas, pipeline transportation, government, industry, management, control, effects, economy, European integration.

Постановка проблеми. Задекларована керівництвом української держави ще у 2002 році стратегічна мета – вступ до Європейського союзу (ЄС) – повинна була стати «Стрижнем стратегії економічного та соціального розвитку на найближчі десять років ...» [1], в процесі реалізації якої Україною створювались передумови досягнення основного геополітичного завдання – вступу до Європейського союзу. Цієї мети, цілей і завдань органи державного управління, не дивлячись на існуюче політичне, економічне і соціальне різноголосся, дотримувались протягом всього періоду, про що свідчать такі документи стратегічного характеру як Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» [2] та Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [3].

Однією із стратегічно важливих галузевих складових національного господарства України, ефективна і результативна діяльність якої покликана

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ В НАФТОВІЙ І ГАЗОВІЙ ПРОМИСЛОВOSTІ

забезпечити та гарантувати досягнення Україною членства в Європейському союзі, є, без сумніву, нафтогазовий комплекс держави – галузева суспільна підсистема, якою в 2010 році генерувалось більше як 12,5 % ВВП і в якій було зайнято понад 1% висококваліфікованих, досвідчених та інтелектуально активних людських ресурсів країни [4].

Тому, не дивлячись на те, що українські нафтогазовидобувні компанії у світовому рейтингу найбільш потужних гравців на відповідному ринку не займають провідних позицій ні у видобутку газу, ні у видобутку нафти [5, с. 105-106; с. 107-108; с. 112-114; с. 134-136], їх вплив на внутрішню економічну, а значить і політичну, і соціальну стабільність в соціумі є дуже значним. В зв'язку з цим, різноманітні аспекти забезпечення якості державного регулювання і управління умовами, в яких доводиться функціонувати галузі, а також процесами, які в ній відбуваються, є важливим науково-теоретичним і методологічним завданням з високим потенціалом практичної значимості для сфери державного управління.

Аналіз сучасних закордонних і вітчизняних досліджень та публікацій. На відміну від сфери видобутку вуглеводневої сировини, галузева складова забезпечення транзитного і внутрішнього транспортування, зберігання, розподілу і споживання вуглеводнів має, на нашу думку, виключно важливе значення. Адже, згідно довідкових даних Центрального Розвідувального Управління США [6, 7] Україна за протяжністю своїх магістральних трубопровідних систем займає 5 місце в світі ($\approx 45,6$ тис. км.), пропустивши вперед тільки США ($\approx 2\,225$ тис. км.), Канаду (≈ 100 тис. км.), Китай ($\approx 72,3$ тис. км.) і Росію ($\approx 258,35$ тис. км.).

Якщо ж прийняти до уваги кількість населення названих вище країн, то, поза всіма сумнівами, Україну можна вважати одним із світових лідерів за коефіцієнтами насиченості її території трубопровідними системами $K_{T/T}$ (відношення загальної довжини системи трубопровідного транспорту країни L_{TTC} до площі її території S_d) та протяжності цих систем на душу населення $K_{T/L}$ (відношення загальної довжини системи трубопровідного транспорту країни L_{TTC} до загальної кількості її населення N_H), значення яких для 9-ти країн, включаючи провідних споживачів природного газу в Європі, нами розраховано і приведено в Таблиці 1.1.

За розрахованими нами значеннями цих коефіцієнтів, Україна в обох випадках займає 4 місце, пропустивши вперед тільки США, Англію та Німеччину і випереджаючи таких лідерів за протяжністю трубопроводів як Канада, Росія і Китай.

Таким чином, цей показник свідчить про незаперечну важливість для кожного громадянина України ефективного і результативного використання цієї 4-ї в світі ресурсної складової національного господарства з отриманням відповідних економічних, соціальних і геополітичних дивідендів, які повинні бути гарантованими відповідним рівнем регулювання і управління зі сторони держави.

Однак, на даний час незаперечним залишається факт неефективного використання наявного в Україні транспортного ресурсу для отримання

УПРАВЛІННЯ В НАФТОГАЗОВОМУ КОМПЛЕКСІ

позитивних для країни та її населення економічних результатів і геополітичних дивідендів. Адже за рівнем економічного розвитку та за значенням індексу людського розвитку (78 місце із 187 країн [8, с. 22-23]) Україна навіть не наближається до більшості із представлених в Таблиці 1.1. країн.

Таблиця 1.1 - Значення коефіцієнтів насиченості території трубопровідними системами $K_{T/T} = L_{TTC} / S_d$ і їх протяжності на душу населення $K_{T/L} = L_{TTC} / N_H$ для країн світу з найбільш розвинутими трубопровідними мережами станом на 2013 рік (власна інтерпретація автора за джерелами [6, 7])

Країна	L _{TTC} - довжина трубопровідних транспортних систем (км) для транспортування:			ΣL_{TTC} , км	Місце / $K_{T/L} = L_{TTC} / S_d$	Місце / $K_{T/L} = L_{TTC} / N_H$
	природного газу	сирої нафти	нафтопродуктів			
США	1 984 321		240 711	2 225 032	1 / 0,226	1 / 0,007
Канада	100 000			100 000	8 / 0,010	2 / 0,003
Росія	163 872	80 820	13 658	258 350	7 / 0,015	3 / 0,002
Україна	36 720	4 514	4 363	45 597	4 / 0,075	4 / 0,001
Англія	28 603	5 256	4 919	38 778	2 / 0,159	5 / 0,0006
Німеччина	26 985	2 826	4 479	34 290	3 / 0,096	6-7/0,0004
Польща	14 196	1 374	777	16 347	5 / 0,052	8-7/0,0004
Франція	15 322	2 939	5 084	23 345	6 / 0,036	8 / 0,0003
Китай	48 502	23 072	722	72 296	9 / 0,007	9 / 0,00005

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Причини такого неналежного функціонування всіх складових вітчизняних трубопровідних систем транспортування газу (ГТС) і нафти (НТС) були і є предметом ретельного наукового аналізу та оцінки як окремих експертів, так і цілих колективів. При цьому, домінуючою позицією більшості експертних оцінок є визнання в якості дестабілізуючих факторів тих змін політичного, інституційного, організаційного, економічного, конкурентного і, нарешті, техніко-технологічного характеру, які не отримали вчасної і адекватної реакції держави Україна у вигляді наукового, організаційно-економічного, юридично-правового, а відтак і управлінського забезпечення на всіх рівнях державного і галузевого управління, а також на рівні окремих підприємств, установ і організацій галузі [9, с. 302-316; 10, 11, 12, 13].

В зв'язку з цим, протягом тривалого часу між країнами-спадкоємцями частин єдиної колись системи трубопровідного транспорту СРСР виникають, розвиваються, розв'язуються і продовжують існувати конфліктні ситуації, про що свідчать такі інформаційні матеріали як «Газові кризи» [14], «Газові

війни» [15, 16], «Гордієвий вузол енергоресурсів Каспію» [17], «Латвійський вузол» Балтійського транзиту» [18], «Москва і Київ знову залишили Європу без газу» [19], «Нова газова війна стає більш реальною» [20], «Україна і Росія – за крок від газової війни» [21].

Цілі статті. Цілком очевидно, що ця така ситуація робить безсумнівно актуальним наукове завдання з пошуку, ідентифікації, дослідження та оцінки пріоритетів державного регулювання та управління в цій стратегічно важливій галузі національного господарства, а також розробки рекомендацій з підвищення ефективності управлінських механізмів і рішень щодо належної, ефективної і результативної організації державного регулювання та управління процесами і процедурами діяльності нафтогазотранспортних систем України на її шляху до асоціативного, а в майбутньому і повноправного членства в Європейському Союзі.

Виклад основного матеріалу. Все це є неможливим без виконання попереднього аналізу стану і проблем функціонування таких її окремих складових, як газотранспортна (ГТС) і нафтогазотранспортна система (НТС).

Система магістральних газопроводів України (ГТС). Станом на 21.10 2011 року основні характеристики ГТС України згідно з [22, 23] залишаються наступними:

- мережа газопроводів має загальну довжину понад 39,8 тис. кілометрів, з яких 25 тис. – магістральні газопроводи, 14,8 тис. – газопроводи-вводи;
- газопроводи розподільних мереж складають 287 тис. кілометрів;
- пропускна здатність ГТС на вході в Україну становить 290 млрд. м³ на рік;
- пропускна здатність на виході - 175 млрд. м³ на рік, в тому числі до країн Європейського Союзу – 142 млрд. м³ на рік.

На рисунку 1 представлено сучасний вигляд узагальненої схеми головних вхідних і вихідних потоків ГТС України з розташування таких її важливих складових як вітчизняні газові родовища (ГР), підземні сховища газу (ПСГ), діючі і запроектовані компресорні (КС), газовимірювальні (ГВС) станції.

Забезпечення гарантованого і безперервного транспортування та розподілу природного газу по території України реалізується виробничою структурою, яка охоплює 73 компресорні станції (110 компресорних цехів, 702 газоперекачувальних агрегатів, потужністю 5442,9 МВт), а також 1 607 газорозподільних станцій, 14 800 мережних газових станцій, 13 підземних сховищ природного газу різного призначення (припромислові, транспортні і розподільні) загальною місткістю біля 32 млрд. м³ природного газу [23, 24; 25, с. 22-28].

УПРАВЛІННЯ В НАФТОГАЗОВОМУ КОМПЛЕКСІ
Газотранспортна система України

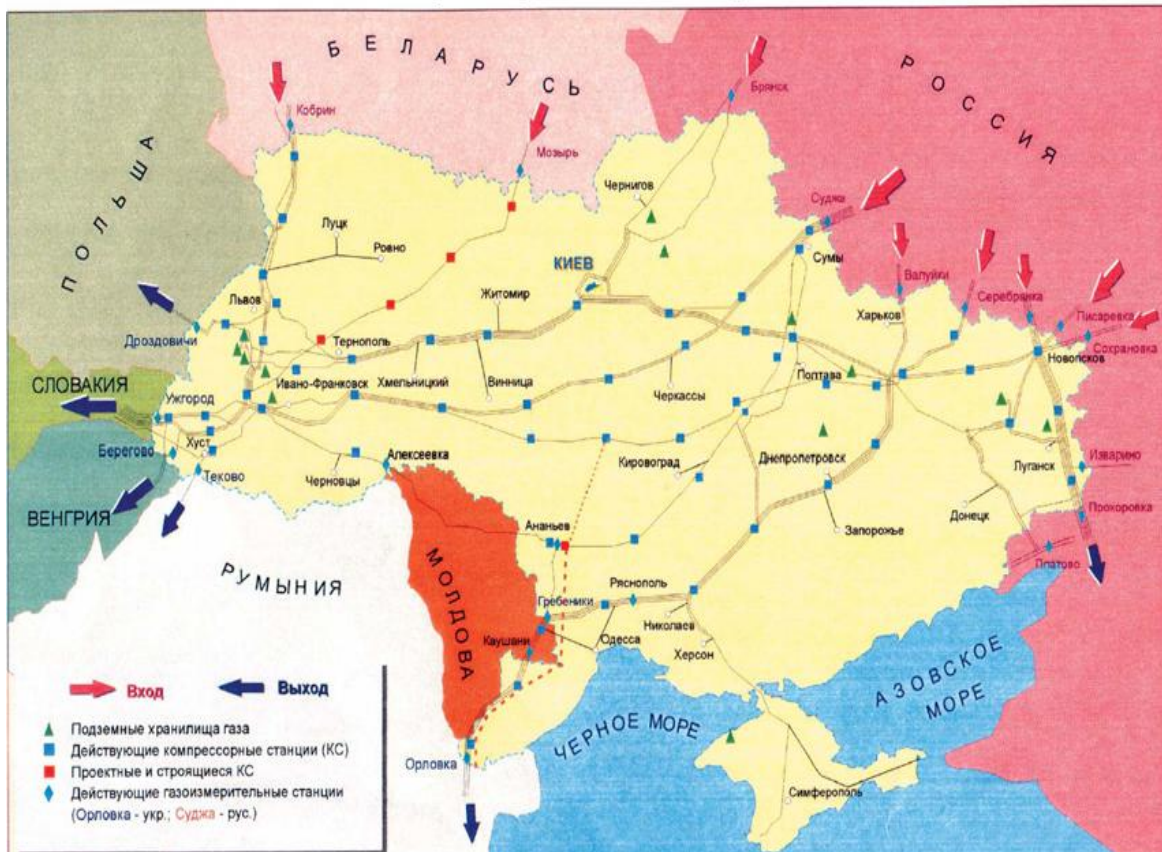

Рис. 1 Схема газотранспортної системи України [Дж. 24]

Як уже було вказано, до системи ГТС України входить і мережа газопроводів для розподілу і забезпечення природним газом споживачів різних категорій (населення, бюджетні установи, комунальні та промислові підприємства тощо), загальна протяжність яких при функціональному тиску 1,2 МПа і середньорічних обсягах транспортування $\approx 45 - 51$ млрд. м³ становить близько 287 тис. км. При цьому слід зауважити, що процес газифікації населених пунктів триває як з використанням коштів державного бюджету, так і з залученням приватного капіталу.

Газотранспортна система України спроможна щороку транспортувати у напрямку 18 країн Європи до 140 млрд. куб. метрів природного газу.

Отже, стає цілком очевидним той факт, що підтримання надійного та ефективного функціонування всіх складових вітчизняної ГТС вимагає нагального виконання значних обсягів робіт з реконструкції, модернізації та технічного переоснащення як транспортної, так і розподільної систем з використанням сучасних вискоелективних технологій та управлінських інновацій [26].

При всьому цьому, зауважимо, що на сьогоднішній день близько 29% магістральних газопроводів відпрацювали свій амортизаційний термін, майже 60% експлуатуються від 10 до 33 років. Майже третина із 703 газоперекачувальних агрегатів виробила свій ресурс і вимагають щонайменше реконструкції або заміни [25, 26, 27, 28, 29].

Підкреслимо, що в роботах [25, 26, 27, 28, 29, 30] наголошується, що середній рівень зносу уже діючих газорозподільних мереж також становить

близько 60%, що 7% з них і 14% газорегуляторних пунктів уже повністю відпрацювали амортизаційний термін.

В зв'язку з цим, рядом урядових і галузевих документів було передбачено, що до 2030 року в реконструкцію газотранспортної системи необхідно вкласти понад 92,4 млрд. грн. [31, 32].

Таким чином, очевидним є факт, що на території нашої держави сьогодні існує і функціонує одна із найпотужніших ГТС Європи, а управління її належною і ефективною роботою є важливим чинником національної енергетичної, економічної і соціальної безпеки. Однак, саме на цьому етапі свого існування ГТС України зустрілась з цілим рядом проблемних питань, які ми спробуємо узагальнити та ідентифікувати нижче.

Система магістральних нафтопроводів України (НТС). Нафтотранспортна система України є мережею з 15 магістральних нафтопроводів завдовжки близько 4,8 тис. кілометрів, загальною пропускною спроможністю на вході 114 млн. тон нафти на рік, а на виході - 56,3 млн. тонн на рік. Середнє значення пропускної здатності нафтопроводів НТС становить 64 млн. тон, з яких біля 11,0–13,0 млн. тон використовується для внутрішніх потреб і 53,0 – 55,0 млн. тон іде транзитом на експорт. Головними складовими НТС є Придніпровський магістральний нафтопровід загальною довжиною 2,36 тис. км, який перекачує російську та казахстанську нафту на схід і південь країни, і магістральний нафтопровід "Дружба" довжиною 1,53 тис. км, який постачає нафту в Європу [4, 22, 23, 27].

Роботу НТС забезпечують 51 станція з перекачування нафти (НПС). Окрім цього, в систему входять 2 морських нафтових термінали (НТ) (Рис. 2).

Варто підкреслити, що 90% нафтопроводів НТС уже відпрацювали свій проектно-розрахунковий термін. Обладнання системи, хоча і є морально застарілим, потребує заміни, модернізації, додаткових експлуатаційних витрат, утримується, однак, в надійному стані,

Останніми роками потужності НТС використовуються менш як на 40%, з причин незадовільного завантаження переробних потужностей вітчизняних нафтопереробних заводів (НПЗ). Існуюча тенденція до зменшення обсягів транспортування нафти (в т. ч. транзитного) зберігається.

Географічна позиція України в якості проміжної ланки між Росією та Європейським союзом, між країнами Каспійського нафтогазоносного регіону та Центральною Європою має високий потенціал і перспективу не тільки збереження, а і розвитку використання транзитної і функціональної ролі як ГТС, так НТС.

Рис. 2 Схема нафтопроводів України.[Дж. 39]

Однак, існуюча в сучасному світі тенденція до створення нової структури попиту на первинні енергоносії і переорієнтації світових торговельних енергопотоків в напрямку Китаю та Індії, а також можлива поява нового трансатлантичного енергетичного партнерства з постачанням європейському споживачу зрідженого природного газу (LNG), а в подальшому і нафти із родовищ Сполучених Штатів Америки, морського шельфу Бразилії та нафтоносних пісків Канади, роль України в забезпеченні ЄС енергоносіями з Росії може зменшуватись, як це було в період 1991-2008 років.

Нова ситуація вимагатиме, на думку багатьох експертів, і концептуально нових регулятивних та управлінських зусиль від органів державного управління з врахуванням нових нафтогазових пропозицій на глобальному ринку [32, 33, 34]. Адже «... сучасний стан ПЕК України, в цілому, не відповідає європейським вимогам і не готовий до євроінтеграції» [34, с. 31].

З вищевикладеного стає очевидною наявність в діяльності нафтогазотранспортних систем України як уже існуючого цілого переліку проблемних питань, так і можливостей виникнення, формування і розвитку нових, які ускладнюватимуть їх успішне і результативне функціонування. В зв'язку з цим стає доцільною ідентифікація як головних чинників їх існування, так і можливих шляхів їх ліквідації або мінімізації впливовості.

Ідентифікація проблем державного регулювання та управління процесами використання і розвитку вітчизняної нафтогазотранспортної

системи. Своєрідним стратегічним орієнтиром як для всієї нафтогазової галузі, так і для її нафтогазотранспортної складової є їх готовність до ефективної співпраці з країнами Європейського Союзу, яка була і є предметом ретельних аналітичних досліджень та оцінок багатьох вітчизняних науковців та інституцій [для прикладу, 34, 35, 36, 37, 38, 39].

Забезпечення різноманітних аспектів цієї готовності (технічних, технологічних, організаційних, юридичних тощо) є, без сумніву, важливими і необхідними складовими інтеграційних процесів. Однак, стратегічно орієнтуючим, мобілізуючим і надихаючим началом цього процесу слід, без сумніву, вважати вплив держави, її політики, регуляторного забезпечення та управлінських втручань в цю сферу національної економіки.

Ретроспективний аналіз змін, які відбувались в галузі протягом всього часу з моменту здобуття Україною незалежності, дозволяє прийти до висновку про певну хаотичність і спонтанність рішень, які приймалися органами державного управління в процесі реформування галузі.

Так, свого часу, Національна Акціонерна Компанія (НАК) «Нафтогаз України» створювалась з метою сприяння структурній перебудові нафтової, газової та нафтопереробної галузі економіки України, підвищення рівня енергетичної безпеки держави, забезпечення ефективного функціонування та розвитку нафтогазового комплексу, задоволення потреб споживачів у паливно-енергетичних ресурсах та здійснення підприємницької діяльності. Ця владна дія відбулась згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 1998 р. № 747 «Про утворення Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» [40], яка, в свою чергу, була прийнята з метою виконання Указу Президента України «Про реформування нафтогазового комплексу України» від 25 лютого 1998 р. №151/98 [41].

На загальну думку більшості галузевих експертів основною проблемою діяльності державних (національних) акціонерних та холдингових компаній, створених в той період, став незаперечний факт того, що державна політика щодо їх організації та визначення функціональних обов'язків не була сформована на науково-концептуальній та програмно-цільовій основі, зокрема з визначенням мети та обсягів участі держави у створених господарських товариствах.

Процес утворення державними органами акціонерних компаній здійснювався спонтанно, а значить «... безсистемно, в більшості випадків, з урахуванням не загальнодержавних, а вузьковідомчих та суб'єктивних інтересів» [42].

З причин відсутності на момент реформування галузі науково обґрунтованої державної стратегії щодо складу новостворюваних компаній, їх організаційної форми та встановлення статутного фонду відповідно до визначеної мети їх діяльності, в окремих випадках в цих процесах спостерігались приклади порушення чинного законодавства. Для прикладу, до складу цих компаній передавались підприємства, які згідно з чинним законодавством, не підлягали приватизації [42, 43, 44].

УПРАВЛІННЯ В НАФТОГАЗОВОМУ КОМПЛЕКСІ

При створенні державної монопольної структури НАК «Нафтогаз України», не були прийняті до уваги пропозиції Світового банку щодо формування в процесі реінжинірингу газового сектору прозорого і добре врегульованого газового ринку, внаслідок чого в Україні виник гіпертрофований газовий ринок, в якому ціна газу визначалась і визначається не співвідношенням попиту та пропозиції, а рівнем адміністративно-командного тиску на цей сегмент економіки [44].

Окрім НАК «Нафтогаз України» та пов'язаних з нею відносинами підпорядкування суб'єктів господарювання, на нафтогазовому ринку України діють і інші компанії, частки яких на цьому ринку є дуже незначними. Внаслідок цього, НАК «Нафтогаз України» практично не зазнає конкуренції, а в сфері газотранспортних і газорозподільних мереж «dbcnegf» стовідсотковим монополістом. Така ситуація в багатьох випадках спричиняє порушення чинного антимонопольного законодавства України та негативно впливає на цінову політику в умовах існування конкуренції на зовнішньому газовому ринку.

На сьогодні фактично єдиним інструментом управління державними корпоративними правами в державних акціонерних компаніях залишаються спостережні ради.

Однак, Уряд, в порушення Указу Президента та Положення «Про спостережну раду», затвердженого постановою КМУ від 19.07.93 № 556 [45], при створенні компаній відійшов від визначеного порядку і перебрав на себе функцію затвердження складу спостережних рад.

Сьогоднішні реалії засвідчують низьку ефективність керівництва діяльністю акціонерних товариств через спостережні ради, основною причиною чого є відсутність мотивів та визначеної відповідальності її членів щодо забезпечення захисту державних інтересів. Цим пояснюється падіння отримуваних НАК «Нафтогаз України» прибутків майже у три рази у порівнянні з показниками до її створення, що спричинено збільшенням витратної складової при визначенні результатів її діяльності. При сталій прибутковості компанії дивіденди не нараховувалися і не сплачувалися, що обумовлено, головним чином, відсутністю реального впливу органів, уповноважених управляти державними корпоративними правами на прийняття управлінських рішень [42, 43].

Саме в зв'язку з вищевикладеними проблемами в такому документі як «Проект державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки» [46] паливно-енергетичний комплекс національного господарства віднесено до тих складових, в яких «Ефективне функціонування реального сектору економіки та вирішення питань соціального розвитку не можливе без розв'язання системних проблем, що накопичуються у стратегічно важливих секторах, які впливають на усі складові національної економіки». Цим важливим документом на паливно-енергетичний комплекс «... покладається завдання забезпечення економіки та соціальної сфери країни основними видами енергоносіїв і сировинними ресурсами для потреб промисловості» [46, с. 14]. Та якщо протягом останніх років головний наголос у розвитку

паливно-енергетичного комплексу було сфокусовано на зниженні енергетичної залежності країни, створення умов для впровадження енергозберігаючих технологій та значного заощадження енергоресурсів, то в зв'язку з інтенсифікацією євроінтеграційного процесу на пріоритетні місця в управлінні змінами в галузі виходять проблеми «... реформування нафтогазової галузі» і «... формування ефективної нормативно-правової бази...» [46, с. 17] для адаптації і гармонізації діяльності останньої з діяльністю аналогічних суб'єктів Європейського Союзу, серед яких своє незаперечно важливе місце займають і аналогічні проблеми нафто- та газотранспортної підсистем України.

Висновки. Таким чином, процеси реформування державою галузі та її нафтогазотранспортних систем слід сконцентрувати на розробці та імплементації державної політики і механізмів її реалізації з орієнтацією останніх на дотримання загальнодержавних інтересів в процесі регулювання та управління діяльністю галузевих акціонерних і холдингових компаній за участю держави, а не на припиненні цієї участі.

В зв'язку з цим, виникає незаперечна необхідність і доцільність аналізу існуючого інституційного, організаційно-структурного та нормативно-правового, забезпечення процесів державного регулювання і управління діяльністю нафтогазотранспортних систем національного господарства з метою оцінки потреб у змінах пріоритетів, цілей, методів, механізмів і процедур державного регулювання і управління галуззю з прийняттям рішень і формуванням рекомендацій щодо адаптації і гармонізації останніх в умовах євроінтеграції.

Література

1. Послання Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2012 роки» / Урядовий кур'єр. – 4 червня 2002 року.
2. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / Авт. кол.: А. С.Гальчинський, В. М.Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. - К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. -416 с.
3. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» / [Електронний ресурс] Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні. – Режим доступу : <http://municipal.gov.ua/articles/show/article/54>
4. Національна Акціонерна Компанія «Нафтогаз України» [Текст] / [Електронний ресурс] Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.naftogaz.com/www/2/nakweb.nsf/>
5. Брагинский О.Б. Нефтегазовый комплекс мира / О. Б. Брагинский. М.: Изд-во «Нефть и газ» РГУ нефти и газа им. И. М. Губкина, 2006. – 526 с.

6. The World Factbook / [Електронний ресурс] Central Intelligence Agency. – Режим доступу : https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/print_2117.html
7. Field Listing. Pipelines / [Електронний ресурс] Central Intelligence Agency. – Режим доступу : https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/print_2117.html
8. Доклад о человеческом развитии 2013. Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире / Программа развития Организации Объединенных Наций. – New York, 2013. – 28 с.
9. Кучма Л. Зламани десятиліття / Леонід Кучма. – К.: «Інформаційні системи», 2010. – 559 с., іл.
10. НГ: Вуглеводневі колізії – Газові магістралі як єдина система / [Електронний ресурс] Новинар. – Режим доступу : novynar.com.ua
11. Гуцал А. Чи стане газова труба «Вишневим садом» / Анатолій Гуцал // «Дзеркало тижня», №1(325) 2001-01-06 – 2001-01-12.
12. Діак І. В. Проекти приватизації ГТС України / І. Д. Діак // «Собственность», №1. – 2002. – С.
13. Імпортно-експортна політика України в енергетичній сфері: стратегічні пріоритети / Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень у м. Дніпропетровську; За заг. ред. А.Шевцова, – Д. - 2005. – 126 с.
14. Гончар М. М. Газові кризи та обхідна стратегія Росії: взаємозв'язок і обумовленість / М. М.Гончар / Економічний часопис - XXI. – 11-12,2000. – С. 9-12.
15. Баррозу: Газова війна завдала шкоди зближенню України з ЄС / [Електронний ресурс] Українська Правда. 06.01.2009. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2009/01/8/3661986/>
16. Ященко А., Лесів К. Газова війна: хто перемагає і що далі? або Про що мовчить Газпром / Анна Ященко, Ксенія Лесів // [Електронний ресурс] Інформаційне агентство УНІАН. 08.01.2009. – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-293901.html>
17. Сафарян. Э. Гордиев узел энергоресурсов Каспия // Азия и Африка сегодня.– 2004.– № 9.
18. Симиндей В.В. “Латвийский узел” Балтийского транзита // МЭ и МО.– 2001.– № 4.– С. 107–112.
19. Москва и Киев снова лишили Европу газа / [Електронний ресурс] РБС «Кризис». 14.01.2009. – Режим доступу : <http://krisis.in.ua/?p=1565>
20. Матюхіна Н. Guardian: нова газова війна стає більш реальною / Н. Матюхіна // [Електронний ресурс] BBC. Україна. – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/press_review/2013/10/131030_foreign_press_rl.shtml
21. Шурхало Д. Україна і Росія – за крок від нової газової війни / Д. Шурхало // [Електронний ресурс] radiosvoboda.ua. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25152067.html>
22. Інформаційні матеріали // НАК «Нафтогаз України». 2005. – 72 с.

23. Нафто-та газотранспортні системи України / Електронний ресурс] Z-Україна – Режим доступу : <http://zet.in.ua/zakonoproekt/transportnye/nafto-ta-gazotransportni-sistemi-ukra%D1%97ni/>
24. Схеми газотранспортної системи України / [Електронний ресурс] Общество/Нефть/Газ/Атом. Информация о нефтяной и энергетической отрасли Украины. – Режим доступу : <http://gasunion.org.ua/sxemi-gazotransportno%D1%97-sistemi.html>
25. Газовий ринок в Україні: Аналітична доповідь центру Разумкова // Національна безпека та оборона, 2008. – №8. – С. 18-29.
26. Енергетична безпека України: чинники впливу, тенденції розвитку / НАН України; АТ "Укренергозбереження" / М. П. Ковалик (ред.). - К., 1998. – 159 с.
27. Енергетика України на шляху до європейської інтеграції. Монографія / За заг. ред. А. І. Шевцова. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський філіал НІСД, 2004. – 148 с.
28. Осінчук З. П. Газотранспортна мережа України у системі газопостачання Європи / З. П. Осінчук // Нафтова і газова промисловість, 2005. – № 2.. – С. 32--36.
29. Лещенко І. Ч. Перспективи газотранспортної системи України в контексті змін у світовому газовому секторі / І. Ч. Лещенко // Проблеми загальної енергетики . – 2011. – № 25. – С. 18-25.
30. Енергетична безпека держави: високоефективні технології видобування, постачання і використання природного газу / Івано-Франківський національний технічний ун-т нафти і газу; НАК «Нафтогаз України» ; ДАТ «Чорноморнафтогаз»; Національний гірничий ун-т. — К.: Інтерпрес ЛТД, 2006. — 282 с.
31. Енергетична стратегія України на період до 2030 року, затверджено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. №145-р «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року».
32. Прейгер. Д. К. Розвиток міжнародної системи транспортування вуглеводнів в умовах глобального та регіонального перерозподілу контролю за їх видобуванням і постачанням / Д. К. Прейгер // Стратегічна панорама. Науково-практичний журнал РНБО України. – 2004. - №1. – С. 105-116.
33. Імпортно-експортна політика України в енергетичній сфері: стратегічні пріоритети / Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень у м. Дніпропетровську; За заг. ред. А. Шевцова.– Д., 2005.– 126 с.
34. Шевцов А. І. Європейський енергетичний ринок та перспективи України. Аналітичний матеріал / А. І. Шевцов, М. Г. Земляний, В. О. Бараннік //
35. Енергетика України на шляху до Європейської інтеграції : монографія / За заг. ред. проф. Шевцова А. І. – Дніпропетровськ: ДФ НІСД, 2004. - 148 с.
36. Паливно-енергетичний комплекс України: готовність до євроінтеграції // Національна безпека і оборона. - Київ. - 2002. - № 9.
37. Саприкін В. Паливно-енергетичний комплекс України: готовність до євроінтеграції // Дзеркало тижня. – 2002. - № 39.

38. Мандрик І. П. Перспективні напрями розвитку транспортної системи України в контексті процесів європейської інтеграції / І. П. Мандрик, Л. О. Маковецька // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. – 2009. - №4. – С. 201 – 206.
39. Імпортно-експортна політика України в енергетичній сфері: стратегічні пріоритети / Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень у м. Дніпропетровську; За заг. ред. А. Шевцова. – Д., 2005. – 126 с.
40. Постанова КМУ від 25 травня 1998 р. № 747 «Про утворення Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» / [Електронний ресурс] Рада. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/747-98-п>
41. Указ Президента України «Про реформування нафтогазового комплексу» від 25 лютого 1998 р. / [Електронний ресурс] Рада. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/151/98>
42. Управління державними корпоративними правами здійснюється неефективно / [Електронний ресурс] Рахункова палата України. – Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/240034?cat_id=34664
43. Про результати перевірки та аналізу фінансово-господарської діяльності державних (національних) акціонерних і холдингових компаній за 2001-2003 роки / [Електронний ресурс] Рахункова палата України. – Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/279143?cat_id=333
44. ПЕК України на порозі третього тисячоліття / Під заг. ред. А. К. Шидловського, М. П. Ковалка. – К.: УЕЗ, 2001. – 400 с.
45. Положення «Про спостережну раду», затвердженого постановою КМУ від 19.07.93 № 556 [Електронний ресурс] Рада. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/556-93-п>
46. «Державна програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки» / [Електронний ресурс] Урядовий портал. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246247059

*Рекомендовано до друку
доктором екон. наук, професором Петренком В. П.*

УДК 004.9:622.323

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Витвицька О. М.

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність розбудови, вдосконалення і впровадження ефективної інформаційної системи нафтогазовидобувного підприємства і запропоновано створення інформаційної системи на основі аналізу інформаційного середовища, в якому функціонує нафтогазовидобувне підприємство. Охарактеризовано